

ЗАОХОЧЕННЯ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ПОСАДОВИХ ОСІБ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Федчишин С. А.

У науковій статті досліджено заохочення, які застосовуються до посадових осіб дипломатичної служби, відповідно до законодавства України. Підкреслено, що серед заохочень посадових осіб дипломатичної служби України можна виділити загальні та спеціальні заходи. Проаналізовано зарубіжний досвід у сфері правового регулювання заохочення дипломатичних службовців. На підставі аналізу зарубіжного досвіду внесені пропозиції щодо вдосконалення заохочення посадових осіб дипломатичної служби України.

Ключові слова: дипломатична служба, державна служба, посадові особи дипломатичної служби України, заохочення, відзнаки, зарубіжний досвід.

В научной статье исследованы поощрения, которые применяются к должностным лицам дипломатической службы в соответствии с законодательством Украины. Подчеркнуто, что среди поощрений должностных лиц дипломатической службы Украины можно выделить общие и специальные меры. Проанализирован зарубежный опыт в сфере правового регулирования поощрения дипломатических служащих. На основании анализа зарубежного опыта внесены предложения по усовершенствованию поощрения должностных лиц дипломатической службы Украины.

Ключевые слова: дипломатическая служба, государственная служба, должностные лица дипломатической службы Украины, поощрения, награды, зарубежный опыт.

Fedchyshyn S. A. Incentives for diplomatic service officials: domestic realities and foreign experience

The article is dedicated to analysis of incentives that are applied to officials of diplomatic service in accordance with the legislation of Ukraine and foreign countries. Foreign experience in the field of legal regulation of incentives for diplomatic officials is analyzed. It is outlined that in a number of foreign countries incentives are regulated at the level of relevant laws on public or diplomatic service (USA, China, Russia, Kazakhstan, Lithuania, etc.). At the same time, in states where diplomatic service is considered as a part of civil service, like Ukraine, general incentives for civil servants may be applied to diplomats. The United States seems to be the country with the highest number of incentives for diplomatic officials, and the most detailed and differentiated its regulation. In foreign countries specialized honorary titles of diplomatic officers among the highest state awards are instituted ("Exemplary Diplomat", "Honored Worker of Diplomatic Service", etc.).

Based on the analysis of foreign experience, proposals to improve incentives for officials of diplomatic service of Ukraine have been made. It is outlined that the variability of incentives will contribute to the effective achievement of the goals of encouragement, individualization of incentives, the most accurate choice of incentives according to specific circumstances, features of the available merit of a diplomatic official, personal psychological characteristics, interests, values etc. The

author offers to introduce the honorary title of Ukraine "Honored Worker of Diplomatic Service of Ukraine" among the state awards of Ukraine. The issue of the possibility for diplomatic service officials of Ukraine to accept incentives from foreign states (their bodies and officials) and international organizations, as well as incentives from non-governmental institutions, requires detailed legislative regulation.

Key words: diplomatic service, civil service, officials of the diplomatic service of Ukraine, incentives, honors, foreign experience.

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах реформування дипломатичної служби України важливого значення набуває дослідження досвіду організації та правового забезпечення дипломатичних служб іноземних держав. Безпосередньо це стосується й аналізу заохочень, які застосовуються до посадових осіб дипломатичної служби в зарубіжних країнах, їх правового регулювання. Застосування заохочень у поєднанні із заходами дисциплінарної відповідальності, створенням умов для ефективного виконання завдань, повсякденною вимогливістю й постійною турботою керівників про підпорядкованих службовців й іншими заходами, здатне сприяти забезпеченню службової дисципліни в органах дипломатичної служби, а також інших органах влади, в яких проходять службу посадові особи дипломатичної служби України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Заохочення працівників дипломатичної служби України неодноразово було предметом досліджень вітчизняних учених, у галузі як адміністративного, так і трудового права. Можна відзначити праці Ю.П. Битяка, Л.Р. Білої-Тіунової, Л.В. Заболотної, Д.А. Козачук, С.В. Ківалова, Т.О. Коломоєць, А.О. Коровайко, О.В. Кузьменко, Ю.В. Макаренко, О.В. Селецького, О.Р. Сторожука, О.Г. Стрельченко та інших. Проте більшість досліджень стосувались заохочення працівників дипломатичної служби України в контексті більш загальної проблематики та були підготовлені до прийняття нового Закону України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р. Крім того, майже поза увагою вітчизняних учених залишився зарубіжний досвід у сфері правового регулювання заохочення посадових осіб дипломатичної служби.

Наведені обставини й зумовлюють мету цієї статті, котра полягає в тому, щоб: визначити заохочення, які застосовуються до посадових осіб дипломатичної служби України, відповідно до чинного законодавства України; проаналізувати зарубіжний досвід у сфері законодавчого регулювання заходів заохочення дипломатичних службовців, на підставі чого внести пропозиції щодо вдосконалення заохочення посадових осіб дипломатичної служби України.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р. на відміну від попереднього Закону України «Про дипломатичну службу» від 20.09.2001 р. не містить окремої статті, присвяченої заохоченню. За сучасних умов підстави та види заходів заохочення державних службовців визначені в Законі України «Про державну службу» від 10.12.2015 р., дія якого поширюється також на державних службовців органів дипломатичної служби [1].

Необхідність звернення до Закону «Про державну службу» для визначення заохочень посадових осіб дипломатичної служби безпосередньо зумовлюється й положеннями ст. 3 Закону «Про дипломатичну службу». У ній закріплено, що:

1) відносини, котрі виникають у зв'язку зі вступом на дипломатичну службу посадових осіб дипломатичної служби, її проходженням, припиненням, а також оплатою праці, соціально-побутовим забезпеченням, заохоченнями й соціальними гарантіями, робочим часом і часом відпочинку, відпустками, відповідальністю посадових осіб дипломатичної служби, регулюються цим Законом, Законом «Про державну службу» та іншими актами законодавства України;

2) дія норм законодавства про державну службу та про працю поширюється на посадових осіб дипломатичної служби в частині відносин, не врегульованих цим Законом [2].

Крім законів України «Про дипломатичну службу» та «Про державну службу», правову основу заохочення посадових осіб вітчизняної дипломатичної служби становлять також Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р., Закон України «Про державні нагороди України» від 16.03.2000 р., Указ Президента України «Про Порядок представлення до нагородження та вручення державних нагород України» від 19.02.2003 р., Постанова Кабінету Міністрів України «Про Почесну грамоту Кабінету Міністрів України» від 20.08.2008 р., Наказ Міністерства закордонних справ України «Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства закордонних справ України» від 05.02.2013 р. та інші.

Заохочення посадових осіб дипломатичної служби охоплюють як загальні заходи, які застосовуються до державних службовців, так і спеціальні - заохочувальні заходи, котрими відзначаються виключно посадові особи дипломатичної служби. Відповідно до ст. 53 Закону «Про державну службу» за бездоганну та ефективну державну службу, за особливі заслуги до державних службовців застосовують такі види заохочень:

- 1) оголошення подяки;
- 2) нагородження грамотою, почесною грамотою, іншими відомчими відзнаками державного органу;
- 3) дострокове присвоєння рангу в порядку, визначеному Законом «Про державну службу»;
- 4) представлення до нагородження урядовими відзнаками та відзначення урядовою нагородою (вітальний лист, подяка, почесна грамота);
- 5) представлення до відзначення державними нагородами.

Наведений перелік заохочень посадових осіб дипломатичної служби доповнюється ще одним заходом, який нормативно хоч і не називається заохоченням, проте є таким за своєю сутністю. Йдеться про *дострокове присвоєння чергового дипломатичного рангу* - захід, котрий, згідно зі ст. 25 Закону України «Про диплома-

тичну службу», в окремих випадках за успішне виконання особливо важливих завдань та особливі заслуги може бути застосований до дипломатичних службовців [2]. Варто підкреслити, що цей захід не може бути застосований до адміністративних службовців. Дипломатичний ранг як спеціальне звання присвоюється виключно такому виду посадових осіб дипломатичної служби, як дипломатичні службовці, а тому виключно до них може бути застосоване дострокове присвоєння чергового дипломатичного рангу.

Окремо варто зазначити *відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства закордонних справ України*, які застосовуються до працівників дипломатичної служби. З метою заохочення працівників дипломатичної служби України та відзначення їх трудових досягнень у професійній, службовій діяльності, за бездоганну службу та особливі заслуги під час виконання службових обов'язків у МЗС установлено 5 відомчих заохочувальних відзнак

- 1) Подяка Міністерства закордонних справ України;
- 2) Почесна грамота Міністерства закордонних справ України;
- 3) нагрудний знак «Відзнака МЗС України»;
- 4) нагрудний знак «За сумлінну службу»;
- 5) нагрудний знак «За відданість дипломатичній службі».

Відомчі заохочувальні відзнаки застосовуються в порядку черговості з урахуванням заслуг працівника дипломатичної служби та, як правило, стажу його роботи. Вид відомчої заохочувальної відзнаки МЗС України, яка може бути застосована в конкретному випадку до певного працівника, визначається з огляду на три умови: по-перше, характер його заслуги (успіхи в роботі, трудові досягнення, значні особисті трудові досягнення, особливі та визначні трудові досягнення та інше); по-друге, стаж роботи працівника дипломатичної служби, який підлягає заохоченню; по-третє, заохочення працівника дипломатичної служби в минулому відомчими відзнаками МЗС України та їх вид. Підстави застосування відомчих заохочувальних відзнак врегульовані наказом МЗС України [4].

Державні нагороди України є вищою формою відзначення громадян за видатні заслуги в розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві, громадській діяльності, інші заслуги перед Україною. Відповідно до Закону України «Про державні нагороди України» від 16.03.2000 р. встановлено такі державні нагороди:

- 1) звання Герой України;
- 2) орден;
- 3) медаль;
- 4) відзнака «Іменна вогнепальна зброя»;
- 5) почесне звання України;
- 6) Державна премія України;
- 7) президентська відзнака [3].

З огляду на підстави та особливості окремих видів державних нагород України та з урахуванням специфіки дипломатичної служби варто підкреслити, що працівники дипломатичної служби можуть бути заохочені не всіма без винятку державними нагородами України. Зокрема, за здійснення визначного героїського вчинку або визначного трудового досягнення працівникам дипломатичної служби може бути присвоєно

звання Герой України. За наявних підстав їм можуть бути присвоєні почесні звання України («Заслужений діяч науки і техніки України», «Заслужений економіст України» тощо), відзначено орденами України (орденом Свободи, орденом князя Ярослава Мудрого (I, II, III, IV, V ступеня), орденом «За заслуги» (I, II, III ступеня), орденом княгині Ольги (I, II, III ступеня) та інше) та деякими іншими нагородами.

Законодавство іноземних держав передбачає матеріальні, моральні та інші заходи заохочення дипломатичних службовців. Такими можуть бути державні нагороди, присвоєння почесних звань, грошові премії тощо. В монархічних державах дипломати також можуть заохочуватись присвоєнням їм певного титулу (наприклад, титулу «рицарського достоїнства» у Великобританії [18, с. 342]).

Особливе місце займають заохочення серед засобів забезпечення службової дисципліни в Закордонній службі США. Головним чином заохочення службовців Закордонної служби США регулюються Законом «Про закордонну службу» від 1980 р. (ст. 614 «Відзнаки Закордонної служби» [12]), нормативно-правовими актами Президента США, Державного департаменту США тощо. Вагомим практичним значенням має «Керівництво із закордонних справ» (Foreign Affairs Manual, далі - FAM), яке оприлюднюється Державним департаментом США та розкриває особливості реалізації заохочень щодо службовців Закордонної служби США (3 FAM - Personnel, section 3 FAM 4800 Department Awards Program) [13].

Варто зазначити наявність значної кількості заохочень службовців Закордонної служби США та їх істотну диференційованість, деталізацію підстав їх застосування в розрізі окремих заохочень, детальне врегулювання порядку застосування. Перелік заохочень, котрі можуть застосовуватись до дипломатичних службовців США, нараховує більше 30 видів. Поряд із президентськими та іншими нагородами, якими можуть відзначатись дипломатичні службовці, в системі Закордонної служби США встановлено низку спеціальних відзнак:

- 1) відзнака Державного секретаря (The Secretary's Award);
- 2) відзнака Державного секретаря за відмінну службу (The Secretary's Distinguished Service Award);
- 3) свідоцтво доблесті (Certificate of Valor);
- 4) відзнака за героїзм (Award for Heroism);
- 5) Зірка Закордонної служби імені Томаса Джефферсона (Thomas Jefferson Star for Foreign Service);
- 6) відмінна почесна відзнака (Distinguished Honor Award);
- 7) вища почесна нагорода (Superior Honor Award);
- 8) похвальна почесна нагорода (Meritorious Honor Award);
- 9) почесні відзнаки для осіб, які звільняються зі служби (Honor Awards for Retiring Employees) тощо.

Наведені відзнаки відрізняються низкою характеристик, котрі пов'язані з підставами заохочення, суб'єктами, до яких може застосовуватись відзнака, порядком її вручення тощо. Наприклад, відзнака Державного секретаря (The Secretary's Award) застосовується до співробітників Держдепартаменту США, Агентства міжнародного розвитку США, офіцерів безпеки корпусу морської піхоти США, які відряджені для проходження служби до закордонних дипломатичних або консульських установ США та зазнали серйозних

тілесних травм (уражень) під час виконання службових обов'язків. Водночас умовою є те, щоб травми не спричинили постійну втрату службовцем працездатності.

Відзнакою Державного секретаря за відмінну службу (The Secretary's Distinguished Service Award) нагороджуються службовці у знак визнання винятково видатного лідерства, професіоналізму та значних досягнень службовців у сфері закордонних справ, продемонстрованих під час тривалої служби. Такі досягнення повинні мати значну національну або міжнародну важливість та внести значний вклад у просування національних інтересів США.

Свідоцтво доблесті (Certificate of Valor) є заохоченням, котре застосовується до службовців, які проходять службу в надзвичайних та небезпечних умовах у зонах конфліктів у різних частинах світу, та зазнали фізичних травм від ворожих дій проти США під час виконання службового обов'язку, якщо такі травми не призвели до смерті, інвалідності й не матимуть постійного характеру.

Відзнака за героїзм (Award for Heroism) вручається за мужність та видатні заслуги, проявлені у важких та небезпечних умовах, незалежно від того чи пов'язані вони з виконанням покладених службових обов'язків. Підставами для такого заохочення може бути:

- 1) тривала зразкова діяльність під загрозою фізичного нападу чи переслідування;
- 2) здійснення мужнього або виняткового вчинку з ризиком для особистої безпеки.

Відзнакою за героїзм заохочуються співробітники Держдепартаменту США та Агентства міжнародного розвитку США, офіцери безпеки корпусу морської піхоти США, які відряджені для проходження служби до дипломатичних або консульських установ США, а також інші працівники, що проходять службу під управлінням керівника місії.

Особливою відзнакою є Зірка Закордонної служби імені Томаса Джефферсона (Thomas Jefferson Star for Foreign Service). Нею відзначаються особи, котрі, здійснюючи покладені на них обов'язки під час подорожі або проходження служби за кордоном, були вбиті або зазнали тілесних травм, що призвели до їх загибелі, постійної непрацездатності або інвалідності. Нагорода складається з медалі - Зірка Закордонної служби та свідоцтва, яка підписується Президентом США й Державним секретарем США. Якщо Зіркою Закордонної служби імені Томаса Джефферсона особа нагороджується посмертно, то медаль і відповідне свідоцтво до неї вручаються найближчим родичам загиблої особи.

Привертає увагу, що заходи заохочення службовців Закордонної служби США передбачають відзнаки за заслуги в окремих напрямках (сферах) дипломатичної діяльності. Наприклад, за заслуги у сфері екологічної дипломатії - відзнака Франка Е. Лоя за дипломатію у сфері екології (Frank E. Loy Award for Environmental Diplomacy), досягнення в розвитку співробітництва між США та ЄС - відзнака Роквелл Антоні Шнабель за розвиток відносин між США та ЄС (Rockwell Anthony Schnabel Award for Advancing U.S. -EU Relations) тощо [13]. Перелік заохочень дипломатичних службовців США містить не лише моральні заходи, а й заходи стимулювання матеріально-фінансового характеру.

У Законі КНР «Про дипломатичний персонал, який проходить службу за кордоном», від 31.10.2009 р. роз-

діл VII присвячений нагородам та покаранням. Відповідно до ст. 32 Закону нагородами можуть відзначатись як дипломатичні співробітники, так і загалом дипломатичні місії за кордоном. Підставами для відзначення нагородами є:

- 1) вагомий внесок у захист національного суверенітету, безпеки, честі та інтересів;
- 2) видатний внесок у захист безпеки громадян, власності або інших законних прав та інтересів громадян Китаю та юридичних осіб в іноземних державах;
- 3) значний уклад у подолання наслідків надзвичайних ситуацій;
- 4) видатні вчинки в умовах воєнних дій або інших особливих складних умовах;
- 5) видатний вклад у захист державної таємниці;
- 6) зразкова служба в дотриманні дисципліни, чесному та добросовісному виконанні посадових обов'язків;
- 7) сумлінне виконання обов'язків та видатні результати роботи;
- 8) інша визначна поведінка, яка заслуговує нагороди [15, с. 481].

Особливістю є те, що Закон КНР «Про дипломатичний персонал, котрий проходить службу за кордоном», від 31.10.2009 р. не містить переліку заохочень. Перелік заохочувальних заходів передбачений у Законі КНР «Про державну службу» від 27.04.2005 р. У ст. 50 цього Закону встановлено такі заохочення, як похвала, заслуга третьої категорії, заслуга другої категорії, заслуга першої категорії та присвоєння почесного звання. Серед почесних звань у КНР запроваджено почесне звання «Зразковий дипломат», що вважається однією з найбільш значущих відзнак Китаю та присвоюється за особливі заслуги. Заслуги державних службовців або їх колективів відзначаються урочисто з одноразовим врученням грошової або іншої винагороди [14, с. 410-411].

У Федеральному законі *Російської Федерації* «Про особливості проходження федеральної державної цивільної служби в системі Міністерства закордонних справ Російської Федерації» від 27.07.2010 р. заохочення дипломатичних працівників не закріплені. До них застосовуються заохочення, передбачені Федеральним законом «Про державну цивільну службу Російської Федерації» від 27.07.2004 р. Зокрема, це:

- 1) оголошення подяки з виплатою одноразового заохочення;
- 2) нагородження почесною грамотою державного органу з виплатою одноразового заохочення або із врученням цінного подарунку;
- 3) інші форми заохочення та нагород державного органу;
- 4) виплата одноразового заохочення у зв'язку з виходом на державну пенсію за вислугою років;
- 5) заохочення Уряду РФ;
- 6) заохочення Президента РФ;
- 7) присвоєння почесних звань РФ;
- 8) нагородження відзнаками РФ;
- 9) нагородження орденами та медалями РФ [6].

Зі свого боку, на підзаконному рівні врегульовано низку спеціальних заохочень дипломатичних працівників, зокрема, відомчих відзнак МЗС РФ:

- 1) нагородження Почесною грамотою МЗС Росії;
- 2) присвоєння звання «Почесний працівник МЗС Росії»;
- 3) нагородження нагрудним знаком «За відзнаки» МЗС Росії;

4) вручення Пам'ятної медалі О.М. Горчакова та інше. [16, с. 302-305].

Особливе місце серед заохочень займає присвоєння почесного звання «Заслужений працівник дипломатичної служби Російської Федерації». Указом Президента Росії «Про заходи щодо вдосконалення державної нагородної системи Російської Федерації» від 07.09.2010 р. затверджено Положення про почесне звання «Заслужений працівник дипломатичної служби Російської Федерації». Почесне звання присвоюється висококваліфікованим працівникам дипломатичної служби за особисті заслуги:

- 1) в розробці та успішній реалізації зовнішньополітичного курсу, що дозволяє відстоювати та просувати інтереси РФ у світі та забезпечити їй передові позиції у провідних міжнародних організаціях;
- 2) в розвитку та укріпленні політичних та економічних зв'язків Росії з іноземними державами;
- 3) в захисті інтересів держави, прав громадян та юридичних осіб Росії за кордоном;
- 4) в організації зовнішньополітичних заходів за участю Президента Росії;
- 5) у вихованні та підготовці кваліфікованих кадрів для дипломатичної служби РФ.

Почесне звання присвоюється, як правило, не раніше, ніж через 20 років із початку здійснення професійної діяльності й за наявності в особи, котра представляється до відзначення, нагород (відзнак) федеральних органів державної влади, інших федеральних органів або органів влади суб'єктів РФ [11].

Порівняльний аналіз законодавства пострадянських держав свідчить про схожість заохочень, які застосовуються до дипломатичних службовців. По-перше, вона проявляється в поєднанні законодавчого регулювання заохочень із подальшою їх підзаконною регламентацією. По-друге, спільною є наявність матеріальних і моральних заохочень. По-третє, в більшості пострадянських країн установлені відомчі відзнаки МЗС. По-четверте, це врегульована законом можливість заохочення дипломатичних службовців державними нагородами.

Наприклад, відповідно до ст. 21 Закону *Республіки Казахстан* «Про дипломатичну службу Республіки Казахстан» від 07.03.2002 р. за зразкове виконання службових обов'язків, високу якість виконуваних завдань, ініціативу, творчу активність, тривалу й бездоганну службу, виконання завдань особливої важливості та складності та за інші досягнення в роботі, персонал дипломатичної служби може бути заохочений таким:

- 1) достроковим підвищенням у дипломатичному ранзі;
- 2) одноразовою грошовою винагородою;
- 3) відомчими нагородами, які затверджуються Урядом Казахстану за поданням МЗС Казахстану;
- 4) іншими формами заохочення, передбаченими законодавством Казахстану.

За особливі заслуги персонал дипломатичної служби може бути представлений до відзначення державними нагородами Республіки Казахстан [7].

У п. 51 Положення про дипломатичну службу *Республіки Білорусь* від 15.05.2008 р. закріплено, що дипломатичні працівники у випадках, передбачених законодавством, заохочуються:

- 1) оголошенням подяки;
- 2) одноразовою грошовою винагородою;

- 3) нагородженням цінним подарунком;
- 4) достроковим присвоєнням чергового дипломатичного рангу, відповідно до займаної посади;
- 5) присвоєнням позачергового дипломатичного рангу;
- 6) присвоєнням дипломатичного рангу на один вище порівняно з дипломатичним рангом, передбаченим відповідно до займаної посади;
- 6) підвищенням за посадою;
- 7) нагородженням Почесною грамотою МЗС та іншими видами заохочень, передбаченими законодавством Білорусі.

За особливі заслуги перед Республікою Білорусь, багаторічну добросовісну роботу в системі органів дипломатичної служби дипломатичні працівники в установленому порядку можуть бути представлені до державних нагород Республіки Білорусь [5].

Відповідно до ст. 51 Закону *Литовської Республіки* «Про дипломатичну службу» від 29.12.1998 р. за зразкове виконання обов'язків дипломата, прояву ініціативності та творчих здібностей, а також за відзнаки на дипломатичній службі Литовської Республіки дипломат може бути заохочений:

- 1) подякою;
- 2) одноразовою грошовою виплатою в порядку, передбаченому Урядом;
- 3) цінним подарунком;
- 4) присвоєння більш високого дипломатичного рангу достроково;
- 5) медаллю за заслуги на дипломатичній службі Литви;
- 6) іншими відомчими нагородами.

За особливі заслуги перед Литовською Республікою чи багаторічну добросовісну працю на дипломатичній службі дипломат в установленому порядку може бути представлений до державних нагород [8].

Привертає увагу той факт, що в законодавстві про дипломатичну службу низки пострадянських держав, на відміну від України, передбачається такий захід заохочення дипломатичних службовців, як підвищення за посадою. Наприклад, відповідно до ст. 23 «Заохочення» Закону *Республіки Молдова* «Про дипломатичну службу» від 27.12.2001 р., за зразкове виконання службових обов'язків, ініціативність, багаторічну й бездоганну працю особи, зараховані на дипломатичні та консульські посади, можуть бути:

- 1) підвищені в посаді;
- 2) наділені за пропозицією Оціночно-конкурсної комісії вищим дипломатичним рангом достроково;
- 3) премійовані грошовими сумами;
- 4) заохочені в інший спосіб, передбачений законодавством. За особливі заслуги в дипломатичній діяльності особи, зараховані на дипломатичні та консульські посади, можуть бути представлені до відзначення державними нагородами [9].

Підвищення в дипломатичній посаді як заохочення дипломатичних службовців передбачається також у ст. 17 Закону *Республіки Туркменістан* «Про дипломатичну службу» від 29.08.2013 р., що встановлено поряд із такими заходами, як:

- 1) нагородження Дипломом МЗС Туркменістану;
- 2) нагородження цінним подарунком;
- 3) дострокове підвищення в дипломатичному ранзі.

Співробітники дипломатичної служби можуть отримувати й інші заохочення, передбачені законодав-

ством Республіки Туркменістан. Крім того, за особливі заслуги перед Туркменістаном співробітники дипломатичної служби можуть бути представлені до відзначення державними нагородами Туркменістану [10].

Різними є підходи держав світу щодо врегулювання можливості отримання дипломатичними службовцями заохочень від іноземних держав, їх органів або посадових осіб. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про державні нагороди України» громадяни України можуть бути удостоєні нагород іноземних держав. Ця норма є загальною і, зокрема, стосується посадових осіб дипломатичної служби. Зокрема, іноземними нагородами можуть відзначатись посадові особи дипломатичної служби, які проходять службу в закордонних дипломатичних установах України. Наприклад, Надзвичайного й Повноважного Посла України у США В.О. Чалого 24.05.2016 р. нагороджено державною нагородою Польщі «Офіцерський Хрест Ордену за заслуги перед Республікою Польща». Раніше, 17.04.2014 р., такою ж нагородою був відзначений Надзвичайний і Повноважний Посол України в Польщі М.З. Мальський тощо. Указані нагороди вручались за внесок у розвиток українсько-польських міждержавних відносин.

Отримання дипломатами іноземних державних нагород є хоч і поширеною, проте не загальноприйнятною практикою для всіх країн світу. Деякі держави (наприклад, Велика Британія) через традиції, які склались, практично виключають можливість отримання своїми дипломатами нагород іноземних держав. Відповідно до Правил дипломатичної служби Великобританії (Diplomatic Service Regulations) дипломат не може приймати й носити ордени, нагороди та медалі від іншого уряду, за винятком випадків отримання на це дозволу Королеви. Це стосується також відзнак Папи Римського та інших офіційних недержавних нагород, включно з нагородами міжнародних організацій [15, с. 462-463]. Менш жорсткі правила щодо отримання службовцями іноземних заохочень передбачені у ФРН. Федеральним законом Німеччини «Про закордонну службу» від 30.08.1999 р. заходи заохочення не врегульовані. Водночас у § 71 Федерального закону Німеччини «Про статус чиновників» від 31.03.1999 р. закріплено, що «чиновник може приймати звання, ордени й почесні відзнаки від іноземного глави держави або іноземного уряду тільки з дозволу Федерального президента» [17, с. 249].

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити такі висновки.

1. Заохочення варто розглядати як важливий засіб забезпечення службової дисципліни в органах дипломатичної служби та інших державних органах, у яких проходять службу посадові особи дипломатичної служби України. Серед заохочень, які застосовуються до посадових осіб дипломатичної служби, можна виділити такі:

- загальні - застосовуються до державних службовців і зокрема до посадових осіб дипломатичної служби;
- спеціальні - застосовуються виключно до посадових осіб дипломатичної служби. Водночас більшість заохочень посадових осіб дипломатичної служби України сьогодні становлять загальні заходи.

2. Аналіз показав, що заохоченню дипломатичних службовців у законодавстві зарубіжних країн відводиться окреме місце. В низці іноземних держав (США, Китаї, РФ, Казахстані, Литві тощо) заохочення врегу-

льовані на рівні профільних законів про державну або дипломатичну службу. Водночас у державах, дипломатична служба в яких уважається складником державної служби, подібно до України, до дипломатів можуть застосовуватись загальні заохочення державних службовців. Як видається, США є державою, в якій встановлено найбільшу кількість заохочень дипломатичних службовців, є найбільш деталізоване та диференційоване регулювання цього інституту. В іноземних державах нагород спеціалізованих почесних звань, які застосовуються до дипломатичних службовців («Зразковий дипломат», «Заслужений працівник дипломатичної служби» тощо).

3. На підставі вивчення зарубіжного досвіду вважаємо, що окремим напрямом удосконалення заохочення посадових осіб дипломатичної служби України має стати збільшення кількості заохочень, які можуть застосовуватись до посадових осіб дипломатичної служби, насамперед завдяки їх «спеціалізації», відображення заслуг саме у сфері дипломатичної діяльності. Варіативність заохочень сприятиме ефективному досягненню мети заохочення, індивідуалізації заохочення - найбільш точному обранню заходу відповідно до конкретних обставин, особливостей наявної заслуги посадової особи дипломатичної служби, її психологічних особливостей, інтересів, цінностей тощо. Вважаємо за доцільне запровадити серед державних нагород України почесне звання «Заслужений працівник дипломатичної служби України». Детального законодавчого регулювання потребують питання щодо можливості отримання посадовими особами дипломатичної служби заохочень від іноземних держав (їх органів та посадових осіб) та міжнародних організацій, а також заохочень від недержавних інститутів.

Література

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р., № 889-VIII., зі змін. та доп. *Офіційний вісник України*. 2016. № 3, Ст. 149.
2. Про дипломатичну службу : Закон України від 07.06.2018 р. № 2449-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 50. Ст. 1747.
3. Про державні нагороди України: Закон України від 16.03.2000 р., № 1549-III, зі змін. та доп. *Офіційний вісник України*. 2000. № 15. Ст. 587
4. Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства закордонних справ України : Наказ Міністерства закордонних справ України від 05.02.2013 р. № 41, зі змін та доп. *Офіційний вісник України*. 2013. № 17. Ст. 586.
5. О некоторых вопросах дипломатической службы Республики Беларусь: Указ Президента Республики Беларусь от 15.05.2008 г. № 276 URL: www.mfa.gov.by/

[upload/provision%20for%20dipservice.pdf](#) (дата звернення: 18.06.2020).

6. О государственной гражданской службе Российской Федерации: Федеральный закон РФ от 27.07.2004 г., № 79-ФЗ, с изм. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_48601/ (дата звернення: 18.06.2020).

7. О дипломатической службе Республики Казахстан : Закон Республики Казахстан от 07.03.2002 г., № 299. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1029703 (дата звернення: 18.06.2020)

8. О дипломатической службе : Закон Литовской Республики от 29.12.1998 г., № VIII-1012 URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d0a20e425b7911e5beff92bd32ec99a1?jfwid=rivwzvpvg> (дата звернення: 18.06.2020).

9. О дипломатической службе : Закон Республики Молдова от 27.12.2001 г., № 761 URL: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312873&lang=2> (дата звернення: 18.06.2020).

10. О дипломатической службе: Закон Республики Туркменистана от 29.08.2013 г. URL: <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=4849> (дата звернення: 18.06.2020).

11. О мерах по усовершенствованию государственной наградной системы Российской Федерации : Указ Президента РФ от 07.09.2010 г., № 1099 с изм. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_104589/ (дата звернення: 18.06.2020).

12. Foreign Service Act of 1980, United States of America. URL: <https://legcounsel.house.gov/Comps/Foreign%20Service%20Act%20of%201980.pdf> (дата звернення: 18.06.2020).

13. Honor Awards. Foreign Affairs Manual (FAM) 4820 (CT: PER-742; 07-24-2014). *US Department of State*. URL: <https://fam.state.gov/fam/03fam/03fam4820.html> (дата звернення: 18.06.2020)

14. Государственная служба в странах основных правовых систем мира : в 2 т. / под ред. А.А. Демина. Москва : Книгодел, 2010. Т. 2. 428 с.

15. Дипломатическая служба зарубежных стран: сборник нормативных правовых актов / сост. Т.А. Занко. Москва : МГИМО-Университет, 2015. 690 с.

16. Заохочення у службовому праві : навчальний посібник / Н.О. Армаш, Ю.А. Берлач, І.В. Болокан та ін. ; за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2017. 360 с.

17. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України: монографія / А.В. Кірмач, В.П. Тимошук, М.В. Фігель та ін. ; за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. Київ : Конус-Ю, 2007. 735 с.

18. Сакун О.Ф. Дипломатическое ремесло. Москва : Межд. отнош., 2007. 440 с

Федчишин С. А.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого